

Korunk 1929 Június

Szlovenszkói magyar kulturkrónika

Szalatnai Rezső

A szlovenszkói magyar irodalom kultúrpolitikai tekintetben ma sokkalta nagyobb veszélyben van, mint valaha is volt. A dilettantizmus, az álirodalom, a kultúrcsalás és szemfény vesztés akkora mértékben sehol nem jelentkezik, mint itt. Még a sokat hangoztatott kisebbségi sűrítés sem akar művészetről tudni. Nem kell senkinek sem a dicső couleur local, az újarcú magyarság és a másult színű csillagok sem. Teljes a pangás tehát, csupán az ártatlan, de annyira jellegzetes politikai miszticizmus arat irodalmi sikereket és ijesztgeti a fáradt embereket. 1927 nyarán az egyik pozsonyi nyomdában már kiszedve és betördelve állott a nagyszerűen beharangozott, beszervezett irodalmi lap: az Új Munka első száma. A megjelenés előtt jött a politikai fővezér távirata a politikai napilapnál alkalmazott szerkesztő számára. Az Új Munkát nem engedték megjelentetni. Mindennek vége volt. Ebben az időben elérkezettnek látták az alkalmat a mindig éber dilettánsok, hogy kirukkoljanak és az Új Munka megszűnésének konjunktúra-hullámaiban megindult Pozsonyban a Hajnal című "irodalmi, társadalmi, színházi és művészeti képes revü". Jöttek a nagy beharangozók: az Igazi Irodalom megérkezett! A veszély nagyobb volt, mint amelyet látszólag ilyen lapocska kelthet, mert a spiritizmus, pozsonyi szépségverseny és "izgalmas szerelmi regények" mellett néhány író is beugrattak az első számba. Ezt a színháziélet-kultúrát Fábry Zoltán egy cikkében a pozsonyi A Reggel hasábjain

leleplezte. A cikk inkább az íróknak szólott, mint a közönségnek. A Hajnal reménybeli közönsége különben sem olvasta a Reggelt és így semmiképpen sem árthatott neki Fábry Zoltán írása. De a cikk mégis kapóra jött az új lap tulajdonosainak, mert a Hajnal első száma után többet nem jelent meg, meghalt dísztelenül. Csak kevéske ügyvédi rabulisztika kell ilyenkor s kész a sajtópör: a kritika hatása alatt kellett a lapot beszüntetni. Fábry Zoltánt becsületsértés miatt bepörölte a Hajnal szerkesztője és kiadója, egyúttal pedig kártérítésképpen: tízezer csehszlovák koronában állapította meg a Hajnal irodalmi értékét. Ez volt a vád, a követelés és a dilettántsizmus taxamétere. A pör huzódott, s végre is ez év januárjában és áprilisában megtartották a pozsonyi törvényszéken, majd az ítélőtáblán a tárgyalást. A tárgyalás nem volt kómikus jelenetek híján. Így például a magánvádoló ügyvédje inkriminálta Fábry cikkében azt a szót, hogy: intimpista, mint igen nagy rágalmat.

Fábry Zoltán hiába hangsúlyozta, hogy cikkét a szlovenszkói magyar irodalom érdekében írta hiába kérte író-szakértők kihallgatását, a bíróság Fábry Zoltánt bűnösnek mondotta ki becsületsértés vétségében s ezért 800 korona pénzbüntetésre ítélte, de a dilettáns taxaméterére vonatkozó kérelmet elutasította, így történt. Logikusan, következetesen, mert a polgár, a „kultura” úgy védekezik, ahogy tud. Perrel, autódaféval, kiközösítéssel, bojkottal. Mindig lesből, mindig védett fedezékből, mindig szervezeten. Földes Sándort és Fábry Zoltánt, akik itt tíz év alatt egyedüli értelemkeresői és megindoklói voltak a mának és jövőnek, teljes némaságra kárhoztatták. Nem elég. Az a mentalitás, mely a „szlovenszkói magyar kulturközössépből” egyértelműleg kizárta Fábry Zoltánt, megtehetette bátran a következő lépést is, amikor ügyvédi rabulisztika segítségével, a falusi nélkülözésben élő író egzisztenciája ellen tört a legbrutálisabb módon, hogy így végleg letörje, elhallgattassa „Szlovenszkó Rémé”-t. És mit szólt ehhez a szlovenszkói irodalom, mit szóltak a céhbeliek, az írók? Hol volt a felháborodás, a segítség a kartársi védelem szolidaritása? Sehol. Mindenki hallgatott. A sajtó mely a gálszécsinőegyleti bálról, a somorjai tűzoltó mulatságról hasábos tudósításokat közöl, teljesen elhallgatta az ügyet. Mintha itt sokak elégtétele lett volna ez a per, mindenki elfogadta és jogosnak találta. A dilettáns taxaméterét ezzel hivatalosan és hallgatólagosan is a magukévá tették. Védekeztek az álarctépő ellen, bélyegezni akarták és nem látják, hogy a bélyeg már ott tüzel a saját homlokukon. A bélyeg, az öngyártotta mérték: „szlovenszkói magyar irodalom”. A dilettáns taxamétere. (Pozsony)

*

FÁBRY ZOLTÁN

http://hu.wikipedia.org/wiki/Fábry_Zoltán

*

Fábry Zoltán: A vádlott megszólal írója

2009. szeptember 07. Varga Zsolt

Fábry Zoltán munkásságát Magyar Örökség díjjal jutalmazzák. Ennek kapcsán A vádlott megszólal című művének egy részletét tesszük közzé. A vádlott megszólal a felvidéki magyarok múltjának egyik legdrámaibb dokumentuma, amely a hontalanság éveit mutatja be.

Fábry Zoltán a szlovákiai magyar irodalom első klasszikusa, legjelentősebb esszéistája és irodalomkritikusa. A húszas évek elején Fábry az úgynevezett "emberirodalom" célkitűzéseit szolgálja. Fábry szóhasználatában egy olyanfajta fogalmat jelentett az emberirodalom, amelyet már nem elégít ki az önkifejeződés, az író belső világának a feltárása, hanem küldetést vállal az emberért, a tömegek jobb életének kialakításáért. Fábry legtöbb írása publicista jellegű esszé, és ennek a műfajnak ő az egyik legkiválóbb képviselője. Lendületesen, ötletesen megírt politikai cikkeit átszínezi mély irodalmi műveltsége, stílusának lírai közvetlensége. Fábry politikai cikkei mellett ír művészetelméleti, irodalomtörténeti és irodalomkritikai esszéket is. Publicisztikájának egyik legerősebb oldala a pszichológiai jellemző módszer, amellyel életművében gyakran találkozhatunk. A második világháború előtt írt, gyakran egyoldalú bírálataitól Fábry nagylélegzetű irodalomkritikai esszéiben eljutott a szintézishez és a teljesen tárgyilagos mérlegeléshez. Irodalomkritikai értékelései és megítélései elsősorban erkölcsi-politikai szempontúak. A vox humana Fábry kritikai munkásságában a II. világháború után is elsődleges mérceként érvényesül, amelynek több oka is volt. Egyik ok: a szlovákiai magyarságnak a felszabadulás tényével tragikus ellentétben álló négyéves jogfosztottsága. A másik ok: a kommunista korszak fejlődésének az ötvenes években beálló deformálódása, a proletárdiktatúrának személyi kultusszá való torzulása, a törvénytelenések elharapózása, a dogmatizmus eluralkodása" – állapította meg egyik méltatója, Turczel Lajos.

1946-ban készült a szlovákiai magyarságot védő polemikus, humanista szellemű A vádlott megszólal című írása, amely viszont nyomtatásban csak 1968-ban jelenhetett meg. Ebből egy részletet tesszük közzé, amely írás a felvidéki magyarok egyik legdrámaibb dokumentuma.

ANYANYELVÜNKÉRT, A NEMZETISÉGI EGYENJOGÚSÁGÉRT!

A cseh és szlovák értelmiség címére (részletek)

Jártok-e már felemelt fejjel? Élitek-e már a félelem és hatalmi elnyomatás alól felszabadult, emberhez méltó életet? Ha igen, úgy én fáradt nosztalgiával intek búcsút nagyon messziről és nagyon mélyről. Én még mindig a földet nézem: a port, a sarat, és még mindig megváltatlanul mormolom a vágy immár nyolcéves szavát: csak még egyszer felemelt fejjel járni és nem szégyenben és félelemben.Életemet tiltó rendeletek keretezik. Az egyik megtiltja, hogy este nyolc órán túl az

utcán tartózkodjam, a második provokációnak veszi, ha ismerősömet anyanyelvemen üdvözlöm, vagy annak köszönését úgy fogadom, és táborral fenyeget. A városban inspekciózó diákpatrulok pofonokat osztogatnak, és rendőrségre cipelik a magukról megfélemedezett embereket. Nyelvem, mely az emberi hang egyik legcsodásabb hangszere volt, kihágási objektummá szürkült. Újság a bűnös nyelven nem jelenhet meg, rádiót tilos hallgatnom. Lekonyult fejfel járok, és némán, és ha lehet, ki sem mozdulok emberek közé. Vak, süket és mozdulatlan gettóélet ez mindenképpen: a jogfosztott emberek szégyen- és félelemterhes élete. És az ok? Egyetlenegy tény, vádak vádja: magyarságom. Magyar vagyok, tehát bűnös vagyok. A faji kizárólagosság német barbarizmusának annyi millió emberéletbe került letörése után egy újabb keletű faji kíméletlenség büntet sommásan, tehát igazságtalanul.

Ez a sommázás ördögökké és angyalokká egyszerűsít nemzeteket!

Vannak fasiszta államok, és vannak antifasiszta népek. Fasiszta a német, és antifasiszta például a román. A fasizmus bűnében leledző a magyar, és az antifasizmus erényeit reprezentáló például a szlovák. Kivételek nem tűretnek, és nem számítanak. Tíz igaz nem lehet száz bűnös felmentvénye, de a másik oldalon ugyanakkor kilencven bűnös a tíz igaz erényéből élésködik. Győzők vannak és legyőzöttek! Örök törvény. Háborús törvény: embertelen törvény. Vae victis!

A legyőzöttek csoportjába tartozom újra: magyar vagyok. A legmélyebb megalázottság fokáról, nyelvfosztottan, szóbenítottn kiáltok hozzátok, szabad emberek, írók és írástudók, kiknek némasága már feloldódott. Tanúk helyett vádlottak lettünk. Beszélők helyett elnémítottak: felületes egyszerűsítés és általánosítás áldozatai. A német fasizmus csehszlovákiai bűnhődésének – a német kitelepítésnek – mi vagyunk a ráadása, Potsdam ellenére. Jól jött apropó: egy csapásra két legyet agyonütni és minden gátlástól, kötöttségtől mentesen új célt: nemzeti államot deklarálni. Perben állunk. Különös perben, sose volt perben, ahol az anyag ismerete nélkül, a vádlott kihallgatása, meghallgatása nélkül ítéleznek. Ki tud rólunk, ki ismer minket? Az ügyész – a csehszlovák kormány – csak a vádobjektumot látja, csak a kitűzött célt ismeri: az elmarasztalást.

A hivatalból kirendelt védő a magyar kormány – sose akceptálta a mi másságunkat, és nem ismerheti küldetésünk egy szóra redukált értelmét: a szlovesnszkoí vox humánát. Mi többre készülődöttünk, tehát többre is vagyunk kötelezve: a vád és a védelem csak a felületet bodrozhatják, de a mélyben mi örök árvák maradunk: megértetlen, visszhangtalan áldozatok, de tiszták és tudók. A vád itt célt és címet téveszt.

1982.

Felvidék Ma, VZS

*

A STÓSZI MÉRTÉK JELENTŐSÉGE

Kovács Győző

az irodalomtudomány kandidátusa

<http://www.matud.iif.hu/2010/03/12.htm>

Számvetés és üzenet

<http://www.litera.hu/hirek/szamvetes-es-uzenet>

*

Őrhelyen

Fábry Zoltán Magyar Örökség-díja

Vannak helységnevek, melyek egyetlen esemény vagy egyetlen ember munkássága révén válnak jelképpé a nemzeti tudatban és igazodási ponttá a nemzet történelmében. Stósz, ez a Kassa melletti kis település Fábry Zoltán munkásságától nyert jelentős szerepet a magyarság, mindenek előtt a trianoni diktátum által elszakított felvidéki magyarság történetében. Stósz Fábry Zoltán szülőhelye, itt élte le élete szinte teljességét, innen, ebből a kis faluból emelkedett a felvidéki magyarság máig legnagyobb hatású szellemi-erkölcsi irányítójává, útmutatójává, itt épített magának őrhelyet a magyar nyelv, az emberi és a kisebbségi jogok védelmében. Tőle és innen hangzik fel a legtisztább zengéssel és a legnagyobb hatással a vox humana. Czine Mihály írja róla: "Hallgat, mikor mások kiabálnak, s mikor egész népcsoportot némaságra ítélnék: egymaga indít pert a vádlott igazáért." *A vádlott megszólal* című esszélevélre utal itt Czine Mihály. Fábry Zoltán életművének megrendítő, alighanem legdrámaibb írására,

mely 1946-ban keletkezett a magyarság védelmében. Sorsa van ennek a levélnek is. Fábry az akkori Csehszlovákiában szétküldte számos cseh és szlovák értelmiséginek. Választ senkitől sem kapott. A levél nyomtatásban sem jelenhetett meg 1968-ig. Az őrhely azonban mindvégig – Fábry 1970-ben bekövetkezett haláláig -

állt, és az író, a kritikus állhatatosan tette a dolgát, támogatta, készítette, az élő felvidéki magyar nyelv ápolását és az irodalom szinte minden mozdulását, életben tartva vagy életre segítve mindazt, ami a felvidéki magyarság szellemi emelkedését és megmaradását jelenthette. Lehet, hogy a stószai házat remetelaknak tekinthetjük, de magát az író-t semmi esetre sem tarthatjuk remetének. Magánya, félrevonulása semmiképpen sem tekinthető a felvidéki magyar közéletből való kivonulásnak. Életműve, a publicisztika, a kritika a közéletben való mindennapos jelenlét műfaja. Hangja is mindig a jelenidő mélyéről tör fel emberség és magyarság jövője érdekében.

Ha egy mai egyetemista megkérdezné, honnan indult és ki is volt valójában Fábry Zoltán, azt válaszolnám röviden, hogy a politikai baloldaltól indult és a felvidéki magyarságnak saját maga építette őrhelyén állt meg. Aki ma a közéletben balra tekint, annak számára ez szinte hihetetlen: hogyan jöhet onnan a vox humana, emberség és magyarság hirdetése, szellem és humánus? Onnan nem, de a történelmi baloldal felől érkezhette, mint ahogy korábban olykor, egy-egy felülemelkedni képes személyiség által érkezett is. Azután mondanám, hogy Fábry Zoltán a szellem antifasiszta harcosa volt, de olyan antifasiszta, aki az is maradt akkor is, amikor azt a jelenséget már nem fasizmusnak, nem náciizmusnak hívták, hanem szocialista humanizmusnak vagy kommunizmusnak. És élete logikájából, szelleméből következik az is, hogy lenne ő ma is antifasiszta, amikor ugyanazokat a jelenségeket, embertelenségeket már nem tudjuk ilyen egyszerűen megnevezni, már csak az Európai Uniót illetően okán sem. Szólna ma is az a hang a stószai magányból, hogy a Kárpát-medence mégiscsak létezik és élnek abban a medencében még ma is szép számmal magyarok, akik magyarul beszélnek és mindenféle szlovák nyelvtörvény ellenére megmaradnak magyar anyanyelvüknél.

Milyen úton jutott el Fábry Zoltán az őrszerephez és annak beteljesítéséhez? Azon az úton, amit nem a baloldal vagy jobboldal ideológusai, hanem Ady Endre jelölt ki számára az *Őrzők, vigyázzatok a strázsán!*

erkölcsi parancsával. Ezért emlegette oly gyakran élete jelmondataként az Ady-sorokat: "Ember az embertelenségben, Magyar az űzött magyarságban". Ez volt és ez maradt a magyarság alaphelyzete, és benne van ebben a program is a magyar értelmiség számára, ha van erkölcsi tartása a vállaláshoz. Megkockáztatom: kormányprogramként is elfogadnám.

Bíró Zoltán